לאחרים. לקיחת קידושין: **הניחא כו'.** פלוגתייהו לקמיה: **אדון כוסכו.** בתך קנויה לי ונותנו לאב כדרך שאר[ב] קידושין שהבעל כותב בתך[ג] היא מקודשת לי: **אלא למ"ד אב כוסכו.** לא יליף משאר קידושין ומנליה דקני ליה שטרא: **לא תצא כצאת העבדים.** בשן ועין [ד]בראשי איברים כעבד כנעני[ה] שאם קימעא את עינה וכן עינו של עבד עברי אינו יוצא בכך אלא נותן לו דמי עינו וזה משליש שם ויוצא: **אבל נקנים היא כקנין עבדים.** כנעניים והם נקנין בשטר כדלקמן (דף כב:) דאיתקש לקרקעות דנקנין בשטר בכסף ובחזקה: **ומאי ניהו חזקה.** ולקמן (שם) מפרש כילד בחזקה שיכפוה לעשות מלאכה אחת: **והתנחלתם אותם.** בעבד כנעני כתיב אותם כאחזה[ו] הנקנין בחזקה ולא אחר: **בנכסי הגר.** שמת ואין לו יורשין ונכסיו הפקר: **להכי אהני אם אחרים.** הקישה הכתוב לאחרת לגלות על הלימוד של כלאת העבדים שבא ללמדנו על קנין השטר ולא על החזקה אבל עיקר שטר לאו מקידושין יליף דתימא אדון כותבו אלא משטר קרקעות יליף כשטר עבד כנעני[ז] ואב כותבו כי היכי דשטר שדות מוכר כותבו כדלפין (לעיל דף ט.) מן ואקח את ספר המקנה: **שאינה יוצאה בראשי איברים.** ולגופיה מיבעי ליה לאידך מיניה אבל נקנית בקנין עבדים דכל קרא דמיבעי לגופיה לא אתי לדוקיא: **מאי כלאת.** דלדוקיא נמי אתי לומר לך מדין יציאה לבדה מיעטתה ולא מדין הקנין: **למה לי שטר.** הא אין גופו קנוי אלא מוב ממון עבודת שם שנים שיש עליו: **נימא ליה כאפי תרי זיל.** ליתי לי עלך מידי ונפטר: **גופו קנוי.** עד שיגיעו ימי חיפושו ולפיכך הרב שמחל על גרעונו אינו מחול ולריך שחרור ואם לאו חוזר ומשתעבד בו אם ילמה דלא שייך בו מחילת ממון אלא לשון שחרור וכי כתב ליה לשון שחרור ונתן ליה נפיק דלא גרע מכנעני דנפיק בשטר דכתיב[ח] אז חופשה לא ניתן לה וגמר לה לה מאשה[ט]: **במיפס אאב.** אביה: **מיפס שמוליאה מרשות אב.** שאין מעשה ידיה ליורשיו דקיימא לן בכתובות (דף מג.) אמר רב יהודה אמר רב בת הניזונית מן האחין מעשה ידיה לעצמה אמר רב כהנא מ"ט דרב דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד שאין אדם מוריש זכות שיש לו בנכסו לבנו: **שייר מיפס אדון.** דקי"ל לקמן (דף ח:) דאינה עובדת את הבן: **דאיתא נמי באים.** דגרע נמי יוצא במיתת אדון דאינו עובד את הבן כדתנן במתניתין (לעיל דף יד:): **ואלא ניתבי.** מיתת האב הואיל ולא שייר מידי: **שיש לו קנבה.** וכסף מקנתו ושם שנים ויובל כולהו ידעי לאימת וכמה: **והא סימנין כו'.** שיש שממהרת להביא ויש שמאחרת: **למעלה.** אימת דמייתא לאחר[ט] י"ג שנים הוו סימני נערות: למטה

[ב]**בעובד כוכבים שישנו תחת ידך** דאמר קרא למימר שמודיעין לו את הדין לעובד כוכבים אם ירצה לשמוע לקבל עליו דין תורה אבל בעובד כוכבים שישנו תחת ידך ה"א לא ניתיב ליה כלל קמ"ל הא קרא דאיתר שהרי הרבה יובל כתיבי בפרשה לומר שאפילו יכול להוציאו בעל כרחו לא תצא עליו בעקיפין ולא יצא אא"כ ישלם כסף ואע"ג דכתיב וחשב עם קונהו דדרשינן ליה[ג] שידקדק עם קונהו ולא יכעוס[ג] עליו ואע"פ שאינו תחת ידך פעמים שיכול להעריס עליו ולהטעותו בדין וחשבון[א] וא"ת אי בעובד כוכבים שישנו תחת ידך מה שייך יובל[ד] ולמה לי נמי דקדוק כלל וי"ל דהכא שהעובד כוכבים בטוח עליו ונתן לו מעות על מכר גופו בא הכתוב להשמיענו שצריך לדקדק[ב]: **שכן מוציא בבת ישראל.** הא דלא נקט שכן מכנים דהוא דמי טפי משום דבגט כתיב בהדיא[ג]: **לימא** ליה **כאפי תרי זיל.** תימה אמאי פריך גמרא לימא ליה כאפי תרי זיל [ה]אמאי לא פריך ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני שגופו קנוי [ו]יצא בהפקר לשמואל דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות וא"ל גט שחרור בפ' השולח (גיטין דף נא.[ז]) ולמה לי שטרא ואפילו למ"ד (שם:) המפקיר עבדו יוצא לחירות ולריך גט שחרור היינו משום הפקעת איסור כדי להתירו בבת ישראל וא"כ בע"ע למה לי שטרא דבלאו הכי מותר וי"ל דאין ה"נ ומיהו לא הוה קשה למה לי שטרא ליפקוה בהפקר דפשיטא דיש יציאות אחרות לבד משטר אלא הכי קשיא ליה אף כשבא להוציאו בשטר למה לי שטר אותו לשון הכתוב בשטר דהיינו הרי [ח]את בן חורין הרי את לעצמך כדתנן בהמגרש (שם דף פה:) אותו לשון עצמו יאמר לו בע"פ דס"ד דאין לריך אלא מחילה כמו. מחילת חוב בעלמא[ד] ולבסוף דמסיק ע"ע גופו קנוי לשון הכתוב בשטר אין מועיל בעל פה[ט]: **אמר** רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי. מדלא חשיב במתניתין שטר משמע דסבר דעבד עברי אין גופו קנוי ותימה דרבא דקאמר עבד עברי גופו קנוי היכי פליג אמתניתין וליכא למימר דרבא דייק מברייתא הכי וליה לא סבירא ליה הכי דאמר לקמן בפירקין (דף כח.) עד היכן גלגול שבועה ומסיק רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי וי"ל דמתני' נמי סברה דגופו קנוי[י] והא דלא חשיב שטר משום דתנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ של אדון אבל שטר מדעתו של אדון[יא]: **והרב** שמחל על גרעונו. אבל אם לא היה גופו קנוי היתה מחילה מועלת ויש לדקדק מכאן דמחילה לא בעי קנין ומיהו יש לדחות דכיון שהוא מוחזק בגופו אין לך קנין גדול מזה[יב]: **מיתה** שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון. ואם תאמר חופה תוכיח שמוליאה מרשות אביה[יג] ואין מוליאה מרשות אדון דאי חופה מוליאה מרשות אדון אין אדם קונה בת חבירו שהרי יכול להכניסה ולהוליאה מרשות אדון וי"ל מה לחופה שכן אינה מוליאה מרשות אב אלא מדעתו ולכך אינה מוליאה מרשות אדון תאמר במיתה שמוליאה מרשות אב בע"כ:

והא

ד. דס"ד דאין גופו קנוי. שם. ה. דברייתא לא פליג אמתניתין אלא לאוסופי קאתי. שם. ו. לא קתני דהוא פשיטא ליה. ריטב"א.

[ב] מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ג:

[ג] [מיי' שם הלכה ו]:

[ד] **קנב ג** מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ח והלכה יב:

[ה] **קנד ד** מיי' שם הל' יא [טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' מב]:

תורה אור השלם

1. אם אֲחֶרֶת יִקַּח לוֹ שְׁאֵרָהּ כִּסּוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע: שמות כא י
2. וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים: שמות כא ז
3. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ויקרא כה מו
4. כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לְחָפְשִׁי חִנָּם: שמות כא ב
5. כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: ויקרא כה מ
6. אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּה לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבֶגְדוֹ בָהּ: שמות כא ח
7. אִם עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִדְיָתוֹ יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: ויקרא כה נא

מוסף רש"י

בעבו"כ שישנו תחת ידך. ואע"פ"כ לא תצא עליו בעקיפין מפני חילול השם אלא כשבא לשמוע לדין תורה יקדקד המשנה לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הגוי מן המכיס יכו' (ויקרא כה מח). לאחרת. אשתו (לעיל ט:). שכן מוציא בבת ישראל. גט אשה (לקמן כז:). והפדה. ולא כתיב ונפדית, משמע שאף אדוניה מקייע בפדיונה, וחכו שמגרעת מפדיונה ויוצאת (לעיל יא:). ישיב גאולתו. ישיב קרא ימינא, דמלי למכתב לפיכך גאולתו, לרבות שוה כסף. לענין פדיון (לעיל ח:). גופו קנוי. כל שם שנים (ב"ק קיג:). ומה סימנין כו' מוציאין מרשות אדון. כדילפינן ויאלה מנס אלו ימי נגרות, אין כסף אלו ימי נערות, מיתה שמוציאה מרשות אב. שאינו מוריש לבניו מה שזכתה לו תורה בנתו שיהא מעשה ידיה לאחין, כדילפינן (כתובות מג.) אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, אינו דין שמוליאה מרשות האדון (ב"מ יב:). תנא ושייר. לא תסביכו לכולהו (סוטה מז.). מאי שייר דהאי שייר. דלא אורחא דתנא למיתני כל מילי ולשיורי מדלא (תענית יג:).

מוסף תוספות

א. והזהיר הכתוב שלא להטעותו בדבר שיודע לגוי משום חילול השם. תוס' הרא"ש. ב. דהוי חילול השם כיון שהנכרי סומך על מעותיו. תוס' טוך. ג. וקידושין לא ידענן אלא מריצאה והיתה. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

[ה] מ"כ פרשת בהר סיני פרק ט פסיקתא פ' בהר סיני, [ב] [כתובות מג.], [ג] [לעיל ה:], [ד] [ב"ב מב ע"ב], [ה] [לעיל ה.], [ו] [לקמן כ ע"ב], [ז] [לעיל יא: יד:], [ח] [לעיל ח.], [ט] ["שטר למה ל"י ליתא בדפו"ר ונוסף ע"פ מהרש"ל, וכנכ"י: אלא שטר שחרור למה לי שטר ליתא], [י] ב"ק קיג: לקמן כח., [כ] [וע"ע תוס' ב"מ קיב. סד"ה חוזר], [ל] ב"מ יב:, [מ] [בכמ"י: מתיב, וכנלה"ל], [נ] סוטה נד. ב"ק י. עו. מנ: סב: כתובות מא. תענית יג: יד. יומא לא: עב. פד: לקמן מ. [מיר לח: סוטה טו. מכות כח:], [ס] [תל"ל שטר, וכן בדיבור שאח"ז משטר], [ע] ["היא"ל ים למחוק], רש"ש], [פ] [נדל"ל ורא"ש], [צ] [לקמן כד ע"ב, ע"ש], [ק] [נדל"ל הנקנית. ועיין רש"ש], [ר] [ע' בכורות יג ע"ב תוד"ה מה אחתם], [ש] [ויקרא יט], [ת] [לקמן כג ע"ב], [א] [נראה להגיה י"ב. (רש"ש, וכ"ה במהרי"ץ ע"ש)], [ב] [ב"ק דף קיג:], [ג] [תולי ל"ל יגנוס. רש"ש], [ד] [בדפו"ר נוסף: למ"ד גזל הגוי מותר הכלה בידיס יכול לגזול אותו. וכ"ה בתוס' הרא"ש, ע"ש], [ה] ["אמאי לא פריך" ליתא בדפו"ר, ונוסף ע"פ רש"ל, ועיין מהרש"ל], [ו] [בתהרש"ל: יוצא], [ז] [וסס ד"ה המפקיר], [ח] [בדפו"ר: אתי, ול"ל אתה. וכן בסמוך], [ט] [ע' תוס' ב"מ לט. ד"ה הלא ומוקפות ינמות ע: ד"ה אלמא], [י] [וע"ע סנהדרין י ע"ש תוד"ה לריכה], [כ] [כתובות מח ע"ב], [ל] [נ"ב מ ע"ב],

תוס' ר"י הזקן

באפי תרי זיל. דקס"ד דלית ליה זכותא בגויה דעבד ולא הוה אלא כלוה ולמה לי שחרור, יאמר לו בפני עדים כדי שלא יחזור בו שילך. ושמעינן מהא דמחילה א"צ קנין, דאי צריכה קנין אכתי לא סגי ליה בהכי אלא בשטר דסתם קנין לכתיבה עומד[ו]. [זאת אומרת]. מדאצרכת ליה שטר שחרור ולא סגי ליה באמירה בעלמא שגופו קנוי לו, כלומר שיש לו זכות בגופו של עבד וקנאו למעשה [ידיו] של עבד, והואיל ויש לו זכות ב[גופו בשביל] חובו אין האדון מפקיע זכות שיש לו על הגוף באמירה אלא בשטר, הילכך אם מחל הגרגון כסף שיתחייב ליתן לו העבד אם ירצה לצאת אינו מחול באמירה אלא בשטר. ומסתברא דכי מרגיז דמחילה א"צ קנין ה"מ היכא דלית ליה משכון על המלוה, אבל אית ליה משכון עליה לא קנו מידו כלום עד שיוחזיר לו המשכון, ומיהו דוקא במשכנו שלא בשעת הלוואתו דשיעבודא מיהא אית ליה עליה, דהא קנין דעבד עברי כמשכון הוי ובלא שטר אינו כלום, וה"נ אמרינן לקמן [יט. אן גבי אמה העבריה היא גופה משכון הויא, וכי כתב ל[ר"]ה שטר הו"ל כמחזיר (ליה על) [לו את] המשכון. ומסתברא דמלוה בשטר אם מחל המלוה אע"פ שלא החזיר לו את השטר הויא מחילה, דשטר ראיה בעלמא הוא. וגבי עבד עברי דנקנה בשטר כדקס"ד דכמלוה היא, אמרינן לימא ליה באנפי תרי זיל.

ותנא דמייתי משום דלא חשיב ליה* אלא מידי דאיתיה בעל כרחו דאדון, ושחרור ליתיה אלא מדעתיה דאדון.

*נראה דצ"ל ותנא דמתני' דלא חשיב ליה היינו משום וכו' (ד"ו).

בעובד כוכבים שישנו תחת ידך. פי' בקונטרס אם לא יגאל שמעבד בו עד היובל ואין אתה רשאי לצא עליו בעקיפין וא"ת תיפוק ליה מדכתיב (ויקרא כה) וחשב עם קונהו משנת המכרו לו עד שנת היובל דאי בעובד כוכבים שאינו תחת ידך לא ליים וי"ל דאי מהתם ה"א דמייירי בעובד כוכבים שאינו תחת ידך דאמר קרא למימר שמודיעין לו את הדין לעובד כוכבים אם ירצה לשמוע לקבל עליו דין תורה אבל בעובד כוכבים שישנו תחת ידך ה"א לא ניתיב ליה כלל קמ"ל הא קרא דאיתר שהרי הרבה יובל כתיבי בפרשה לומר שאפילו יכול להוציאו בעל כרחו לא תצא עליו בעקיפין ולא יצא אא"כ ישלם כסף ואע"ג דכתיב וחשב עם קונהו דדרשינן ליה[ג] שידקדק עם קונהו ולא יכעוס[ג] עליו ואע"פ שאינו תחת ידך פעמים שיכול להעריס עליו ולהטעותו בדין וחשבון[א] וא"ת אי בעובד כוכבים שישנו תחת ידך מה שייך יובל[ד] ולמה לי נמי דקדוק כלל וי"ל דהכא שהעובד כוכבים בטוח עליו ונתן לו מעות על מכר גופו בא הכתוב להשמיענו שצריך לדקדק[ב]: **שכן מוציא בבת ישראל.** הא דלא נקט שכן מכנים דהוא דמי טפי משום דבגט כתיב בהדיא[ג]: **לימא** ליה **כאפי תרי זיל.** תימה אמאי פריך גמרא לימא ליה כאפי תרי זיל [ה]אמאי לא פריך ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני שגופו קנוי [ו]יצא בהפקר לשמואל דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות וא"ל גט שחרור בפ' השולח (גיטין דף נא.[ז]) ולמה לי שטרא ואפילו למ"ד (שם:) המפקיר עבדו יוצא לחירות ולריך גט שחרור היינו משום הפקעת איסור כדי להתירו בבת ישראל וא"כ בע"ע למה לי שטרא דבלאו הכי מותר וי"ל דאין ה"נ ומיהו לא הוה קשה למה לי שטרא ליפקוה בהפקר דפשיטא דיש יציאות אחרות לבד משטר אלא הכי קשיא ליה אף כשבא להוציאו בשטר למה לי שטר אותו לשון הכתוב בשטר דהיינו הרי [ח]את בן חורין הרי את לעצמך כדתנן בהמגרש (שם דף פה:) אותו לשון עצמו יאמר לו בע"פ דס"ד דאין לריך אלא מחילה כמו. מחילת חוב בעלמא[ד] ולבסוף דמסיק ע"ע גופו קנוי לשון הכתוב בשטר אין מועיל בעל פה[ט]: **אמר** רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי. מדלא חשיב במתניתין שטר משמע דסבר דעבד עברי אין גופו קנוי ותימה דרבא דקאמר עבד עברי גופו קנוי היכי פליג אמתניתין וליכא למימר דרבא דייק מברייתא הכי וליה לא סבירא ליה הכי דאמר לקמן בפירקין (דף כח.) עד היכן גלגול שבועה ומסיק רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי וי"ל דמתני' נמי סברה דגופו קנוי[י] והא דלא חשיב שטר משום דתנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ של אדון אבל שטר מדעתו של אדון[יא]: **והרב** שמחל על גרעונו. אבל אם לא היה גופו קנוי היתה מחילה מועלת ויש לדקדק מכאן דמחילה לא בעי קנין ומיהו יש לדחות דכיון שהוא מוחזק בגופו אין לך קנין גדול מזה[יב]: **מיתה** שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון. ואם תאמר חופה תוכיח שמוליאה מרשות אביה[יג] ואין מוליאה מרשות אדון דאי חופה מוליאה מרשות אדון אין אדם קונה בת חבירו שהרי יכול להכניסה ולהוליאה מרשות אדון וי"ל מה לחופה שכן אינה מוליאה מרשות אב אלא מדעתו ולכך אינה מוליאה מרשות אדון תאמר במיתה שמוליאה מרשות אב בע"כ:

והא

ד. דס"ד דאין גופו קנוי. שם. ה. דברייתא לא פליג אמתניתין אלא לאוסופי קאתי. שם. ו. לא קתני דהוא פשיטא ליה. ריטב"א.

והא ארבעה קתני. נראה דדייק מהא דקתני ומי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן דמשמע דנחית לפרושי כולהו ולישא למימר דדייק מדקתני ארבעה מעניקים להן דהא אמר בפ"ב דסוטה (דף טז.) תנא ושייר אע"ג דתנא מעיקא גבי הא דאמרינן בג' מקומות [*] הלכה עוקרת את המקלא [ב]: **מה** לסימנין שכן נשתנה הגוף. ואם תאמר מכל[ג] הני מילא למידק ק"ו[א] ומה סימנין שאע"פ שנשתנה הגוף אינו מוציאה מרשות אב ואפ"ה מוציאה מרשות אדון מיתה שאע"פ שלא נשתנה הגוף מוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון[ב] וי"ל דודאי גבי אדון שייך לומר שינוי הגוף גורם הוצאה משום דאין זה הגוף שקנה[ג] אבל גבי אב לא שייך טעם דשינוי הגוף דלעולם הוא אביה אחר השינוי כמו קודם השינוי[ד] וא"ת נעשה ק"ו משנים ויובל שאין מוציאין מרשות אב ומוציאין מרשות אדון מיתת אב שמוציאה מרשות אב אינו דין וכו' וא"ת מה לשנים ויובל בע"ע תאמר במיתת אב וכו' סימנין יוכיחו וי"ל דאיכא למפרך מה לסימנין שכן נשתנה הגוף וא"ת תיתי מדייניהו דמאי אמרת מה לסימנים שכן נשתנה הגוף שנים ויובל יוכיחו מה לשנים ויובל שכן מוציאין בע"ע סימנין יוכיחו וחזר הדין לא רמי זה כו' הלד השוה שבהן שמוציאין בעלמא שנים ויובל בע"ע וסימנין נמי מוציאין בעלמא שהרי מוציאין האיש מידי קטנות[ה] ומוציאין כאן אף אני אומר כו'[ו] וי"ל דאיכא למיפרך מה להלד השוה שבהן שמוציאין מעבדות תאמר במיתת האב שלא מצינו שמוציאה מעבדות ואע"ג דהיא גופא בעי למילף מ"מ כל כמה דלא יליפינן פירכא היא[ז] וא"ת נעשה ק"ו ממיתת אדון שאינה מוציאה מרשות אב שאם מת אדון בעודה קטנה חוזרת לרשות אב עד בגרות ומוציאה מרשות אדון מיתת אב שמוציאה מרשות אב אינו דין וכו' וי"ל מה למיתת אדון שכן מוציאה בגרלע תאמר במיתת אב וכו':

והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם מכאן שאין אדם מוריש כו'. הר"ר יהודה מקורדי"ל הקשה למה לי והתנחלתם שאין מוריש זכות בתו לבנו פשיטא דמהיכא נפקא לן (כתובות דף מו:) דמעשה הבת לאב מלאמה[ח] ואמה גופה אינו יכול להורישם לבנו כדדייק לקמן (דף יז:) דאמה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת וי"ל ה"מ גדולה הוא דנפקא לן מלאמה אבל קטנה לא נפקא מלאמה אלא מסברא דהשתא זכוי מזכין לה וכו' [ט] ולהכי אילטריך והתנחלתם: אמה

למטה [ו]דתניא [א]בן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא ר' יוסי בר' יהודה אומר סימן בן י"ג שנה ויום אחד מיתת אדון דאין דבר שיש לו קצבה קתני וכי תימא תנא דבר שיש לו קצבה לא קתני והא סימנין דאין להם קצבה וקתני וכי תימא ה"נ כדרב ספרא והאיכא מיתת אדון דאין [ז]להם קצבה וקתני מיתת אדון נמי לא קתני ואלא ארבעה מאי ניהו שנים ויובל ויובל של רציעה ואמה העבריה בסימנים ה"נ מסתברא דקתני סיפא אי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהם לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה ואם איתא באשה מיהא משכחת לה ארבעה שמע מינה מתיב רב עמרם [ב]ואלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנים ואם איתא ניתני נמי מיתת אב וכי תימא תנא ושייר [ג]והא [ד]אלו קתני וכי תימא דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני והא סימנין דאין להם קצבה וקתני וכי תימא ה"נ כדרב ספרא האיכא מיתת אדון תיובתא דריש לקיש תיובתא והא ריש לקיש ק"ו אמר קל וחומר פריכא היא משום דאיכא למיפרך מה לסימנין שנשתנה הגוף תאמר במיתת אב שכן לא נשתנה הגוף [ה]תני חדא ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה ותניא אידך ענק אמה העבריה ומציאתה לאביה ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד מאי לאו הא דנפקא בסימנים והא דנפקא לה במיתת אב לא אידי ואידי דנפקא לה בסימנין ולא קשיא [ו]הא דאיתיה לאב הא דליתיה לאב בשלמא ענק אמה העבריה לעצמה [ז]למעוטי אחין [ח]דתניא [ט]והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם [י]מכאן שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו אלא ענק ע"ע לעצמו פשיטא אלא למאן אמר רב יוסף [יא]יו"ד קרת קא חזינא הכא [יב]אביי אמר הכי אמר רב ששת הא מני תוטאי הוא דתניא תוטאי אומר לו[יג] ולא לבעל חובו[יד] גופא אלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת אדון ואמה העבריה בסימנין אבל בורח ויוצא בגרעון כסף אין מעניקים לו[טו] ר"מ אומר בורח

למטה. אם הביאה לפני זמנה אינו סימנין: ה"ג להא מתניתא בפרק יולא דופן **בן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד ר"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא רבי יוסי בר' יהודה אומר סימן בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן.** והתם פריך [ט]ליה בגדא אמתי נקט י"ג ולא נקט י"ב ומתרץ לה: **בן ט' שנים.** הכל מודים שומא: **מבן תשע ועד בן י"ב שנה ועודן בו.** כשהגיע לי"ב ולא נשרו פלוגתא אבל אם נשרו קודם י"ב לא פליג ר' יוסי דאיגלאי מילתא דלאו סימן הוי ומבן י"ג שנים ויום אחד מודו רבנן דהוי סימן ואפילו נשרו **שומא.** ורוא"ה בלע"ז ודרכה לצמח בה שער אלמא המביאה קודם תשע אינו סימן ויש לה קצבה לעמה: **ד' מעניקים להם.** תנאי פליגי לקמן איכא למ"ד בורח ויולא בגרעון כסף אין מעניקים לו ואיכא למ"ד יולא בגרעון כסף מעניקים לו לפיכך קבע בהן ר' שמעון מנין ארבעה ואין בורח וגרעון אחד מהן וקס"ד השתא שהן היולא בשש שנים ויולא ביובל וגרלע ויולא במיתת אדון וסימנין דאמה העבריה: **שלשה מהן בשים.** שנים ויובל ומיתת אדון דגרלע ושלשה בשה שנים ויובל וסימנין: **ואין רציעה בשה.** ולקמיה פריך בגלא רציעה נמי אמה העבריה יולאת במיתת האדון: **כדרב ספרא.** דיש לה קצבה למטה: **מיתת אדון.** לא קתני בהני ד': **שנים ויובל.** הפוגע בתוך שש: **ויובל של רציעה.** ויובל המוליא את הגרלע. והני חפושי דיובל כל חד חשיב בחפי נפשיה: **ה"נ מסתברא.** דמיתת אדון לא קתני בהו: **ואם איתא.** דתנא מיתת האדון ותרתי יובלי כחד חשיב להו הא איתא נמי בשה ומאי ניהו דקאמר אין רציעה בשה דבלא רציעה נמי הוו בה ארבעה ענק: **ואין לרבה.** במציאתה אלא שכר בטלה כמה שבטלה ממלאכתה כשהגבהתה. ולקמיה פריך ענק ע"ע לעצמו פשיטא: **הא דנפקא בסימנים.** ואביה קיים הוו לאב: **והא דנפקא במיתת האב.** דהואיל דליתיה לאב זמייה איהי בענק: **זכות בתו.** זכות שזכתה לו תורה בשבת בתו: **יו"ד קרת.** יו"ד שהיא קטנה עשאה עיר גדולה כלומר האריך משנתו חנם: **ולא לבעל חובו.** ומדסבירא לן כרבי נתן אתא לו אפקיה כדפרישית לעיל (דף טו.): **אלו מעניקין להן כו'.** ולקמן יליפינן כולהו לטעמייהו: **אלא ליולא בשש.** דהענק בדידיה כתיב: **תשלחנו וכי תשלחנו.** תרי זימני תשלחנו ולרבות שאר שילוחין לענק: **שאין שילוחו מעמך.** מדעתך אלא מאליהם: **משילוחו מעמך.** שיהא מקבל גרעון ומשלחו: **השלמה בעי.** להשלים שש ולאחר השלמה הרי הוא כיולא בשנים ויעניקהו: יכול

ג) נדה מו. ע"ש, **ד)** [ל"ל לה. (יעב"ץ)], **ה)** [ע' תוס' ימנות פד: ד"ה אלא לאו ותוס' כתובות כט. מד"ה ועל הכותית ותוס' זבחים פד. ד"ה הלן ותוס' שבועות לט. ד"ה ואלו נאמרים ותוספות שם מד: ד"ה כל הנשבעין וע' היטב תוס' שבת עה: ד"ה חסר אחת], **ד)** [לקמן מ.], **ה)** כתובות מג. מ"ב פרשם בהר פרשה ג, **ו)** פי' גאון יוד קרת שם עיר בהיא דפ' סדר תענוית כב: מ"ר יוסי דמן יוד קרת, **ז)** [בכמ"ר: מ"ל אביי. בדפו"ר: אמר אביי. ולפ"ז רק אביי תיכף לקושיא. וכ"ע לפי פירוש הגאון שהוא במסה"ש על יו"ד קרת, ועי' שלינ"ל. ולפניני ע"פ הרש"ל], **ח)** [דברים טו, יד], **ט)** [לעיל טו ע"ב], **י)** [מסכת עבדים פ"ב, ע"ש], **כ)** ספרי פ' ראה פיס' קמו, **ל)** [וגם לתוספ': מענקין לו. רש"ש], **מ)** [בדפו"ר: לה], **נ)** [ומס ד"ה תנא], **ס)** [ועי' תוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי במה שרשמתי שם על לדון], **ע)** [לל"ל מכל מקום. (רש"ש)], **פ)** [כתובות מז ע"ב],

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והא וכו' הלכה עוקרת את המקרא. עיין רשב"ם בחידושיו פרק ז דחולין דף לג ד"ה ומתיה לי ועיין כריתות דף ג ע"ב ברש"י ד"ה אהכי תני ארבעה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בחמד מהן לפי שאין:

מוסף תוספות

א. כיון דלאו חומרא דכתיבא בתורה היא אלא מסברא בעלמא הוא דפרכינן היא גופא נכנים בק"ו [כלעיל ה. תוס' ד"ה שכן פודים]. תוס' הרא"ש. **ב.** דהא ק"ו לאו מסיימנין אמיתת אדון הוא עיקרו אלא מאב לאדון. רמב"ן, ועי' ריטב"א. **ג.** שנוף אחר הוא. תוס' הרא"ש. **ד.** אבל מיתה שאין כאן שינוי הגוף אע"פ שמרציאה מרשות אב אינו בדין שיוציאה מרשות אדון. שם. וע"ע רמב"ן ורשב"א. **ה.** מפטור עונשין לחייב עונשין. תוס' הרא"ש. **ו.** מיתת האב שמוציאה בעלמא מרשות אב תוציא כאן מרשות אדון. שם. **ז.** פירכא כל דהו היא ולא נוכל למילף במה הצד. תוס' טוק. **ח.** מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה. תוס' כתובות מג. ד"ה מגיד.

עין משפט נר מצוה

קנה א מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קנב סעיף ו וסימן קנה סעיף יד:

קנו ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הל' יד:

קנז ג ד ה ו ז מיי' שם הלכה טו סמג עשין סד:

קנח ח מיי' שם הל' יד:

קנט ט מיי' שם פ"ג הלכה ד סמג עשין סב:

תורה אור השלם

1. והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך:
ויקרא כה מו
2. כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך:
דברים טו יב
3. וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם:
דברים טו יג
4. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם:
שמות כא ב

לעזי רש"י

וירוא"ה. יכלת.

מוסף רש"י

והא אלו קתני. דמשמע דוקא (תענית יד.). **והתנחלתם אותם.** עבדים כנענים (כתובות מג.). **זכות בתו.** זכות שזיכתה לו תורה נכסי (שם). **לו ולא לבעל חובו.** אין האדון מחויב להגבות הענקו לבעל חובו ומשום דס"ל בעלמא כרבי נתן דאמר הנשה מחבירו מנה ומחבירו מחבירו מוליאין מזה ונותנין לזה אילטריך למעוטי הענקה מהאי דינא (לעיל טו.).

תוס' ר"י הזקן

שכר בטלה. כשמגבהת מציאתה. דליתיה לאב. שלא הספיק לגבות עד שמת. שילוחו. דכתיב וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם. [בורח] השלמה [בעי]. שישלים כמה שברח ונתבטל.

אין מעניקין לו ויוצא בגרעון כסף מעניקים לו ר"ש אומר ארבעה מעניקים להם שלשה באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן לפי שאין סימנין באיש ורציעה באשה מנה"מ דת"ר [ג]יכול לא יהו מעניקים אלא ליוצא בשש מנין לרבות יוצא ביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנין ת"ל [2]תשלחנו וכי תשלחנו יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף ת"ל [3]וכי תשלחנו חפשי מעמך מי ששילוחו מעמך [ד]יצא בורח [ה]ויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך רמ"א בורח אין מעניקין לו דאין שילוחו מעמך אבל יוצא בגרעון כסף[ו] ששילוחו מעמך בורח השלמה בעי דתניא מנין לבורח [ז]שחייב להשלים ת"ל [4]שש שנים יעבד יכול

יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אמר רב ששת אהכא במאי עסקינן כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמך קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל אמר מר יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אפילו חלה כל שש והתניא חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים אמר רב ששת בעושה מעשה מחט הא גופא קשיא אמרת חלה שלש ועבד שלש אין חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' אין חייב להשלים הכי קאמר חלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כשלשים של עבד ר"ש אומר חמשים כחמשים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ור"מ מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מבצר ליה מהאי מנינא ואי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא לית לן בה מאי טעמא דרבי מאיר יליף ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ואימא חמש סלעים מכולהו אי כתיב ריקם לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב ריקם ברישא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב ונילף ריקם ריקם מעולת ראיה אמר קרא אשר ברכך יי' אלהיך רבי יהודה אומר שלשים כשלשים של עבד מאי טעמא דרבי יהודה יליף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונילף נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה מועט תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון אומר חמשים כחמשים שבערכין מאי טעמיה דרבי שמעון גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים ואימא בפחות שבערכין אשר ברכך יי' אלהיך כתיב ונילף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון מיכה מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה היצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עיסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למר

כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ואין לומר דאשר ברכך קאי אמרובה דהיינו ערכין אם סברא ללמד מעבד משום דתפשת מועט ותדע דהא כי ילף מערכין מהני אשר ברכך לאפוקי דלא נילף מפחות שבערכין כדפריך בסמוך ונילף מפחות שבערכין ומשני אמר קרא אשר ברכך: למר

ב) (יכול אפילו חלה. כתוך שש יהא חייב להשלים ימי חליו: ס"ל ובשביעית יצא. ואפילו לא עבד שש שלימים) שלימים: ופגע בו יובל. אחרי כן למחרת: בעושה מעשה מחט. בחליו שהוא מעשה קל קתני לעיל כל שש אינו חייב להשלים דהא עבד ליה מלאכה: מעשה מחט. תופר: חלה ד' נעשה כו'. דהכי קתני כי חלה שלש אינו משלים חלה יותר מכאן כחלה כל שש והוא חייב להשלים: מכל מין ומין. מצאנך ומגרנך ומיקבך מ) שוה ה' סלעים מכל אחד שהן ט"ו סלעים ולקמיה פריך מנינא אתא לאשמועינן: כשלשים של עבד. מזה שור מועד שהרג את העבד ג) ולקמיה ליף טעמא: כחמשים של ערכין. הוא ערך גדול שבערכין ס): מנינא אתא לאשמועינן. בשלשה מינין של חמש הוו להו ט"ו: הא קמ"ל כו'. להכי תני שהן חמש עשרה לאשמועינן דלא קפיד אלא אמנינא דט"ו סלעים אבל אחמש מכל מין לא קפיד דאי בצר ליה מהאי וטפי ליה מהאי לית לן בה: ריקם ריקם. לא תשלחנו ריקם (דברים טו) ובפדיון הבן כתיב (שמות לד) וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם: אי כתיב ריקם לבסוף. הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ע) מיקבך ולא תשלחנו ריקם כדקאמרת: ריקם מעיקרא. קודם הענק תעניק שדי ריקם כו': מעולת ראיה. דליתיה אלא שתי כסף פ): אשר ברכך. סיפא דהענק תעניק הוא ללמדך שתדרוש המקרא לרבות ולא למעט: נתינה נתינה. כתיב הכא ק) תתן לו וכתיב התם בזנקי עבד כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שם כא): ונילף נתינה נתינה מעבד חדא דתפשתה מרובה כו'. כולה חדא קושיא היא עד עבד מעבד הוה ליה למילף: מיכה מיכה גמר. אין אדם דן ג"ש מעצמו ר) ומסורה היא להם מרבותיהם ומסייר) איזו מיכה נכתבה לג"ש ש) ככל דבר הלמד מחבירו. ועד השתא דהוה אמרינן דרבי שמעון גמר מרביה דנתינת הענק נדרש לג"ש הוה פרכינן ג"ש מנא ליה דגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד מש"ה איצטריך לתרוצי ג"ש דר' שמעון לאו ג"ש דנתינה גמר אלא דמיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכתיב בערכין (שם כז) ואם מך הוא: היינו דכתיב צאן גורן ויקב. למימר שדי ג"ש אכל חד מיניהו דהוו להו ט"ו: למה לי. הואיל וסופו לרבות כל דבר מאשר ברכך: בכלל ברכה. צאן פרה ורבה וכן גידולי קרקע: למעוטי

ג) אמה העבריה בס"מנים ת"ל וכי תשלחנו. תימה דלקמיה ב) דרשינן אף לאמתך מעשה כן ג) להענקה ולמה לי תרי קראי וי"ל דתרוייהו צריכי דאי לאו לאמתך לא הוה יליפינן הענקה באמה העבריה מוכי תשלחנו כיון דבא הענקה בלא ואי לא וכי תשלחנו אף לאמתך לא הוה שמעינן הענקה אלא ביוצא' בשם דומיא דעבד אבל בסיימנים לא: חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים. יש שהיו רוצים לומר שאותם שכירים מלמדי תינוקות אם חלו חלי זמן כמו כן לא יהיו משלימים את זמנן כמו ע"ע דהכא ויטלו כל השכירות כיון שהיו אנוסין וקשה דבפרק השוכר את האומנין (ב"מ דף עז.) קאמר רב פועל יכול לחזור בו ואפילו בחלי היום ופריך ג) והתנן השוכר את הפועל ושמע שמת לו מת לו שאחותו ממה יכול לחזור בו טעמא דמת לו מת שאנוס הוא הא לאו הכי אינו יכול לחזור בו והשתא אי היכא דאנס נוטל שכירותו משלם מאי פריך לרב דילמא היכא דמת לו מת דאנס הוא נוטל שכירותו משלם ורב אייבי בדלא אנס ואינו נוטל אלא מה שהרויח אלא ע"כ אף כי נמי הוי אנוס אינו נוטל אלא מה שהרויח ואי לא אנס ידו על התחתונה דבעה"ב שוכר עליו אם באתה חבילתו לידו או מטעהו כדאמר (שם עה:) גבי השוכר את הפועל להעלות פשתנו מן המשרה והשתא פריך שפיר לרב וא"כ מלמדי תינוקות נמי אם חלו לא יקחו אלא מה שהרויחו דאין לדמותם כלל לע"ע דעבד עברי גופו קנוי לאדונו ד) הילכך חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו אבל מלמד אין גופו קנוי אלא שכר עצמו ללמוד עד הזמן וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרויח ועוד נראה לחלק בין מלמד לע"ע דעבד היכא דחלה ג' ועבד ג' היינו טעמא דאינו חייב להשלים משום דכתיב בספר (ישעיה נח) ה) מקלה שלש שנים כשני שכיר אם כן מצינו דשנים דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתיב ו) כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים והילכך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמר דאינו חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבדו ג' שנים דהיינו שני שכיר:

ונילף ריקם ריקם מעולת ראיה. ואי"ת נעולת ראיה גופה מנא לן דבכל שהוא נילף מבכור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמא הלכה למשה מסיני הוא דבכל שהוא הא למ"ד בפ"ק דחגיגה (דף ז.) דעולת ראיה שתי כסף דבר תורה אמרו בירושלמי פ"ק דמסכת פאה ז) דהוי הלכה למשה מסיני ח):

חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה. תימה כיון דכתיב אשר ברכך הוה לן למילף מן המרובה כדאמר לעיל דפריך ונילף ריקם ריקם מעולת ראיה ומשני אמר קרא אשר ברכך וי"ל דלא דמי דלעיל לא כתב אלא חד ריקם אבכור ועולת ראיה אית לן למילף מן המרובה משום אשר ברכך אבל הכא חד נתינה

כ) (ויקרא כז, כב. ועי' מלפ"ל, אור ישועה, וכס"ם), ג) חגיגה י. קוסה ה: ר"ה ד: [יומא פ. חולין קלא. ערכין ד:], ד) [ע' תוס' יומא עב. ד"ה נעגיל], ה) [בדפו"ר: כפחות], ו) [ע' חולין קלט: וברש"י שם ד"ה ת"ל ומתן את הערכך וכ"כ בתוס' הרי"ד] [עי' ברש"ס], ז) [ל"ל להו. יעב"ן], ח) ספרי פ' ראה, ט) [כן יעקב" ליתא בספרי. ועיין בן מרים תש"כ כזה], י) [ע' תוס' סוכה יא: ד"ה וגידולו וכ"ק נד: ד"ה פרי], כ) רש"ל מ"ז, ל) [ל"ל שם שנים שלמות. יעב"ן], מ) [דברים טו, יד], נ) [שמות כא, לב], ס) [ויקרא כה, נ], ע) [בדפו"ר ומיקבך, וכלשון הספוקן], פ) [חגיגה ב ע"ח, ע"ש], צ) [דברים טו, יד], ק) [ספרים סו ע"ח], ר) [בדפו"ר מסיני. וע"ע רש"י נדה יט ע"ב ד"ה לאין], ש) [ל"ל ככל. רש"ס], ת) [ליצור זה שייך לעיל נז ע"ב], א) [בעמוד ב], ב) [דברים טו], ג) [ל"ל והתניא השוכר וכו' אמה נותן לו שכרו, טעמא. (רש"ש, ע"ש)], ד) [לעיל נז ע"א], ה) [מקלה" ט"ס ול"ל בשלש שנים. (יעב"ן, מש"ל)], ו) [דברים טו, יח], ז) [רש ה"א], ח) [וע' תוס' חגיגה ז. ד"ה כ' יוחנן], ט) [עיין לעיל טו ע"א וכיונו שם ד"ה לא שכירא].

גליון הש"ם

גמ' בעושה מעשה מחט. עיין ב"ק דף פו ע"א תד"ה שנת גדולה:

מוסף רש"י

דתפשתה מרובה לא תפשתה. כל מקום שתמצא שני דברים, אחד מופס מרובה ואחד מופס מועט, טוב לך לתפוס את המועט, שאפילו היה לך לתפוס את המרובה ותתפוס את המועט תפיסתך תפיסה, שם בכלל המרובה המועט, אבל אם תתפוס המרובה והיה לך לתפוס המועט, נמצאת שתפסת אלא כדין (חגיגה יז:). דים להקשות תפוס את המועט (ערכין ד:). תפשתה מועט תפשתה. דאי מקשה לך תפוס את המרובה, אינו תולה על דברך אלא מוסיף, דבכלל מרובה איכא מועט (שם. ועי' כע"ז חולין קלח. בארובה). תלמוד לומר אשר ברכך ה' אלהיך. מכל מה שברכך בורלך (דברים טו יד).

מוסף תוספות

א. ה"נ למ"ד בכל שהוא. תוס' הרא"ש.

קם א מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה טו סמג עשין פז:

קסא ב ג מיי' שם פ"ב הלכה ה:

קסב ד ה מיי' שם פ"ג הל' יד סמג עשין פד ונלאמין קעח:

תורה אור השלם

1. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם: שמות כא ב
2. וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: דברים טו יג
3. ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם: שמות לד כ
4. העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך יי אלהיך תתן לו: דברים טו יד

תוס' ר"י הזקן

ובשביעית. אף בשביעית עובד היינו כשברח. יצא. אע"פ שנתבטל, והיינו כשחלה. ופגע בו יובל. פר"ש מיד למחרת שברח. והר"ם [עבדים פ"ב ה"ד] פירש אפילו כשהוא ברוח יצא לחרות, וכ"ש אם פגע בו כשחזר ומשלים דלעולם אין לאחר יובל תשלומין. ואית דמפרשי שברח שנה קודם יובל ולאחר יובל הוא משלים כמה שברח ויוצא כשעבד שנה, [מכח] יובל שעבר. מחט. שעושה מלאכה קלה ואינו בטל מכל וכל אפילו חלה כל שש בזה החולי יצא, אבל אם אינו יכול לעשות שום מלאכה הואיל ונתבטל רוב שש ישלים. ומסתברא שאין זה הדין אלא בעבד עברי, אבל שכיר אחר אם חלה מחשב עמו כל מה שנתבטל אם מעט אם הרבה. ואיכא מ"ד דה"ה בשכיר פועל, דשכיר קרייה רחמנא. ע) ירושלמי. ברח וחלה, שעבד רוב שש ואם לא ברח היה פטור. לא אבשת, לא חלית. אתנשמת בפריע, (ותרפיאת) [נתרפאת] מהרה.